

Píše Rudolf Kučera

(E*forum, 21. 07. 2021)

Napsat souhrnné dějiny Rakouska nebyl nikdy jednoduchý úkol. Dnes zcela jasně ohraničený národní stát na naší jižní hranici je teprve nedávným konstruktem, stejně jako Rakušané, kteří ho berou za svůj. Základní otázka, „co je tedy vlastně Rakousko a kdo byly jeho obyvatelé?“, má při pohledu do minulosti velmi proměnlivé odpovědi. Přesto, nebo možná právě proto, má rakouské dějepisectví v psaní velkých syntéz velmi silnou tradici. Nejnovějším příspěvkem do této tradice je takřka sedmisetstránkový opus jednoho z nestorů současné rakouské historiografie **Ernsta Bruckmüllera** s výmluvným názvem: ***Rakouské dějiny. Od pravěku po současnost.***

Dnes již klasik rakouských sociálních dějin v této objemné publikaci shrnuje jednak dějiny alpských zemí, které snad jen s výjimkou Salcburska a Burgenlandu tvoří již od 16. století nezpochybnitelné jádro toho, čemu dnes říkáme Rakousko, nicméně odpovídající pozornost věnuje i širším územím, které během času přináležely pod správu habsburské dynastie. Kniha tak určitě naleznou potenciálního čtenáře i v České republice, jejíž dějiny jsou s těmi rakouskými nejpozději od 16. století až do roku 1918 nedílně spjaté. Bruckmüllerovy dějiny Rakouska jsou tak od etablování habsburského rodu během pozdního středověku až do roku 1918 v první řadě dějinami teritoria, nad kterým v různých etapách vykonával tento rod vládu. V první části tak hlavní výkladovou osu tvoří dějiny alpského teritoria a jeho provázání se Svatou říší římskou. Druhá část přibírá do zorného pole právě zejména české země, které spolu s většinou dnešního rakouského území tvořily jádro proměňující se habsburské monarchie. Třetí část se pak zaměřuje takřka výhradně na Rakousko v jeho dnešních hranicích, tak jak vzniklo v důsledku reorganizace střední Evropy po roce 1918.

Obsahově se Bruckmüller neomezuje pouze na klasické politické dějiny plné panovníků, bitev a mezinárodních smluv. Těžiště celé práce leží v hluboké orientaci autora v sociálních a hospodářských dějinách. Přestože Bruckmüller nerezignuje ani na obsáhlé kapitoly z kulturních dějin, a např. pasáže o „barokizaci Rakouska“ patří k těm nejčtivějším, jsou to právě sociální a hospodářské změny, které pro něj tvoří ústředního hybatele jeho „rakouského příběhu“. Pro středověk jsou tak ústřední událostí rozsáhlé morové epidemie, které zapříčinily hluboký demografický pokles a tím i úbytek pracovní síly. Ten následně vedl k jistému zlepšení postavení rolníků, kteří se stávali pro majitele půdy nedostatkovým zbožím. Pozdní středověk je tak érou charakteristickou nikoli spletenými vztahy habsburské dynastie se sousedními rody (včetně Přemyslovců), ale novou diverzifikací společnosti, ve které začaly krystalizovat nové vrstvy odvozující svou existenci nikoli z obdělávání půdy, nýbrž z nově

vznikajících činností v hornictví, hutnictví a s nimi spojených řemeslech.

Pro českého čtenáře bude jistě atraktivní Bruckmüllerovo chápání stavovského povstání v letech 1618–1620, které vidí jako vyústění po zhruba jedno století akumulovaného konfliktního potenciálu mezi panovníkem a šlechtou o pravomoci při správě státu. V momentě, kdy do tohoto doutnajícího konfliktu přibyla v důsledku evropské reformace i konfesijní odlišnost panovníka od části šlechty, byl podle Bruckmüllera otevřený ozbrojený konflikt v podstatě jediným řešením. Porážka stavů na Bílé hoře tak byla vyústěním širšího sporu o podobu habsburských držav, jehož počátky Bruckmüller situuje daleko hlouběji než v úvodu 16. století a který byl rozhodnut ve prospěch následujícího panovnického absolutismu na úkor šlechtické republiky zhruba po vzoru Nizozemí či Polsko-litevské unie. Teprve porážka na Bílé hoře umožnila během následujících reforem sjednotit právní status řady obyvatel, zavést patrimoniální správu a celkově vytvořit jasně ohraničené území, na kterém bylo možné vykonávat monopol na výběr daní, vymáhat právo i použít násilí – tedy v podstatě položit základy moderní státnosti.

Následující osvícenské reformy jsou pak pro Bruckmüllera dynamickým budováním byrokratizovaného státu, který na počátku 19. století vstoupil do moderní éry rapidních hospodářských a tím i sociálních změn. Charakteristickým jevem první poloviny 19. století je vznik zcela nové měšťanské vrstvy, která se stala hnacím motorem nejen hospodářských, ale i společenských inovací. Důraz na sdružování v nejrůznějších spolcích a zájmových sdruženích, na tiskovou kulturu a na aktivní participaci ve veřejném životě za hranicemi vlastního prospěchu tak vytvořil podhoubí živé občanské společnosti, která se po odstranění feudálních bariér po roce 1848 mohla rozvinout do pestré škály společenských aktivit, které již nebyly výsadou pouze středostavovských „mužů majetku a vzdělání“. Vznik nových společenských vrstev a s ním spojená diverzifikace společenských zájmů tak mohla v ústavní éře Rakouska po roce 1861 postupně přetvářet byrokratický, autoritativní stát ve funkční parlamentní systém, který svým obyvatelům garantoval zhruba stejná práva jako jeho protějšky v západní Evropě.

Meziválečné Rakousko není pro Bruckmüllera přímým předchůdcem současné „druhé republiky“, nýbrž prostorem, v němž po rozpadu monarchie zůstala ve „zbytkovém Rakousku“ jasná německy mluvící většina, a bylo tak možné realizovat dlouholetý sen připojení k Německu. Již od dvacátých let 20. století se zintenzivňovala „výchova k německému“, která jedinou budoucnost Rakouska viděla právě v těsném spojení s Německem. Anšlus v roce 1938 tak v žádném případě nelze vidět jako důkaz o „první Hitlerově oběti“, ale jako velký „lidový svátek“, který Bruckmüller přirovnává k náboženské slavnosti. Shrnuje tak novější rakouské dějepisectví, které se v posledních dekádách definitivně rozešlo s dřívější nacionální interpretací, která měla tendenci projektovat současnou rakouskou identitu dále do minulosti, než je empiricky udržitelné.

Základní kameny současného tak byly položeny až po druhé světové válce, kdy se

zdecimovaný a poražený stát dokázal za vydatné americké pomoci ve velmi krátké době znovu postavit na nohy a odstartovat zlatou éru „fordovského kapitalismu“, která do poloviny sedmdesátých let 20. století přinášela dříve nemyslitelný hospodářský růst a blahobyť. Přelom padesátých a šedesátých let je přitom zlomovým obdobím z hlediska moderního hospodářského a sociálního modelu alpské republiky, který právě v této době začal stavět na pokročilém sociálním dialogu a velmi intenzivním zapojením zástupců zaměstnavatelů i zaměstnanců do tvorby hospodářské a sociální politiky. Takto položené základy rakouského sociálně-hospodářského modelu byly podle Bruckmüllera následně dotvořeny v éře kancléře Bruna Kreiskyho, který zásadními reformami vzdělávacího systému nastartoval dynamickou sociální mobilitu, z které těží Rakousko dodnes.

Bruckmüllerovy dějiny Rakouska nejsou primárně určeny odborníkům. Text není opatřen poznámkovým aparátem a na konci nalezneme jen výběrový seznam literatury. Čtivý styl i hledání na první pohled skrytých souvislostí však dělá z objemného svazku ideální literaturu pro širší zainteresovanou veřejnost, která v době koronavirové krize znovu objevuje možnosti i limity národního státu. Genealogii tohoto státu na příkladu našich jižních sousedů Bruckmüller podává srozumitelně, čtivě a se záviděníhodným citem pro to podstatné. Jakkoli je sepsání souhrnných dějin Rakouska těžkým úkolem, Ernstu Bruckmüllerovi se podařila práce, pro kterou je třeba si vypůjčit oblíbené německé slovo – *Standardwerk*.

Ernst Bruckmüller: *Österreichische Geschichte. Von der Urgeschichte bis zur Gegenwart*. Wien / Köln / Weimar: Böhlau, 2019, 692 s.

www.ipsl.cz